

Két megjegyzés — képzőművészetünk önismeretéhez

Be kell vallanom, hogy az *Igaz Szó* és a *Korunk* előbbi képzőművészeti számai után, a problémák újabb, egyoldalú és hiányos megvilágításától félve, szorongással vártam a „kerekasztal” anyagát. Az 1—2. számban közölt vitaindító és hozzászólások olvasásakor azonban örömmel tapasztaltam a hangvétel helyességét, a szinte minden lényeges kérdést kimerítő anyag átfogó jellegét.

Ha nem is értek egyet valamennyi írás valamennyi sorával, úgy érzem, nagy egészében a beszélgetés végre igazán hasznos volt, a résztvevők jól jellemezték nemzetiségi művésztünk (hazai képzőművészetünk részeként), és értékes hozzájárulásukkal erősítették képzőművészeti önismeretünket.

A következőkben egy, a hozzászólások során kevésbé érintett aspektussal és egy másik, csak vázolt, de valójában külön tanulmányt érdemlő témával szeretnék foglalkozni.

Képzőművészeti anyanyelvünk fejlesztésének számos problémája között gyakorlati jelentőségű a tájékoztatás, mely részben a köztudatra, részben magára az adott tájegységben alkotó művészre hat.

Temesvári képzőművész lévén, sokszor hallom, és magam is hangoztatom, hogy képzőművészetet is népszerűsítő anyanyelvű lapjaink, folyóirataink nem foglalkoznak egyformán a székhely vagy közvetlen környéke és a „végek” művészeti eseményeivel.

Megfigyeltem, hogy egy-egy művészeti központ vagy a hozzá tartozó alkotó nevének gyakorisága lapjainkban fordított arányban áll a szerkesztőség és az illető központ közötti földrajzi távolsággal. Ezért hangzik el olykor, hogy például az *Utunk* Kolozsvár lapja, az *Új Élet*, *Igaz Szó* Marosvásárhelyé stb. Ez természetesen túlzás, de nincs messze a valóságtól, mert ha az idézett lapok meg is jelentetnek időnként az ország távolabbi vidékein élő képzőművészeket, az rendszerint ezek élelmességén (beküldik műveik reprodukcióit a szerkesztőségekbe) vagy a „vidék” alkalmi tudósítóinak szorgalmán múlik.

Mindez nem szemrehányás, hisz közismertek a szerkesztőségek idő- és anyagi problémái, de ez a tájékoztatásban fennálló reális helyzet, mely a sajátosságok további alakulásának egyik fontos tényezője lehet.

Javasolnám itt, hogy az utóbbi időben elég gyakran megrendezett író—olvasó találkozókon legyenek jelen a képzőművészeti rovatok vezetői is, és műtermekbe, tárlatokra ellátogatva ismertessék egy-egy központtal kapcsolatos helyzetjelentéseiket. Mert nem mindegy, hogy egy (esetleg elfogult) helyi-alkalmi tollforgató vagy egy (legalábbis elméletileg) semleges, kezét az ország művészeti ütőerén tartó szakértő irányítja-e az olvasótábor erre érzékeny részének tájékoztatását.

Másik kérdés, hogy mi az, amit — anyanyelvű szaklap hiányában — az irodalomközpontú lapjaink keretében működő képzőművészeti rovatok propagálnak? Mindamellett, hogy ezek a rovatok rengeteget tesznek képzőművészetünk köztudatba „súlykolásáért”, általában megmaradnak saját, többé-kevésbé pontosan körülhatárolható, a hagyományok és irodalmi vonulatok árnyékában kialakult érdeklődési körükben, és sajnos hiányoznak a más érdeklődési köröket képviselő sajtótermékek.

Ezzel — félreértés ne essék — nem a korszerűséget hiányolom, mert azzal nincs baj, csak a divatok vagy hagyományok diktálta egyoldalúság veszélyére szeretném felhívni a figyelmet. Mert, érzésem szerint, ha a tájékoztatás nem elég átfogó, ez idővel nemcsak a közönség, de az alkotók szemléletét is módosíthatja.

Felmerülhet azonban az a kérdés is, hogy vajon ez az egyoldalúság nem magából a nemzetiségi sajátosságunkból ered, vagyis hogy nem tükrözi-e éppen a valós helyzetet?

Erre a kérdésre keresem a választ írásom következő soraiban, éspedig a nemzetiségi sajátosságot meghatározó egyik tényező, a nagy elődök, konkrétan Nagy István hatásán keresztül.

Véleményem szerint Nagy István az erdélyi magyar képzőművészet legerősebb és legmesszebbreható egyénisége. Plebejus művészi magatartása kikezdetlen, egységes és mindenkor érvényes. Férfiasan komoly festészete szilárd és ösztönösen konstruktivista alapokon nyugszik, amely a csíki táj és a népi architektúra szerkesztettségében gyökerezik.

Művészetében kimutatható az expresszionista vonás is, de az az erőteljes vonalak expresszivitása, és például Rouault-hoz képest szelídebb, sajátosan erdélyi expresszionizmus.

Nagy István nem befolyásolta közvetlenül környezetét. A vonulat, melyet megteremtett, búvópataként, váratlanul jelentkezik térben és időben. Hatása, tudomásom szerint, a negyvenes évek közepe táján jelentkezik, ezt bizonyítják id. Kazinczy János, ma Franciaországban élő művész akkori, erdélyi festményei és Vetró Artúr szénrajzai. Messzebb és jóval később tűnik fel hatása a hődmező-vásárhelyi Németh Józsefnek az utóbbi másfél évtizedben kialakult sommás festői stílusában.

Napjainkban pedig Kusztos Endre nagyvonalú művészete és a „csíki iskola” (ha annak lehet nevezni) egyik ága képviseli ezt az életerős hagyományt. A Nagy István művészetéből eredő vonulat tetőzését az ugyancsak erdélyi származású Barcsay Jenő művészetében látom. Tudatosan Barcsay Jenő feszítette elsőnek szét az erdélyi kereteket, és tette igazán európaivá szülőföldje örökségét, az erdélyi konstruktivizmust. Bár iskolát Szentendrén teremtett, hatása azokra is kiterjedt, akik ma is a forrás körül élnek (jómagam egyik, fejlődésemben talán épp a legfontosabb helyet elfoglaló mesteremnek Barcsayt vallom), így rajta keresztül a Nagy István-i eszmék a korszerűség igényével jutnak el mai követőikhez.

És ez vonatkozik azokra is, akik — epigonként — stílusát szó szerint alkalmazták, hisz ez sem nekik, sem nemzetiségi művészetünknek nem árt. Ellenkezőleg, azt jelenti, hogy él a fegyelmezett és szerkesztettségében erőteljes képépítés igénye, és ha egyesek később más irányban fejlődnek is, művészetüket ezáltal jó iskola alapjaira helyezik. (Különben is, a nagy egyéniségek mögötti kietlen útszakaszt araszoló epigonok népesítik be, mert, úgy látszik, erre a művészetnek szüksége van.)

Eszerint Lyka Károly, aki Nagy István művészetét „eredeti, magában álló”-nak jellemezte, tévedett, amikor azt jósolta, hogy „aligha lesz, aki utánozná”.

Konstruktivizmusunknak megvan tehát a képessége, hogy az univerzális stílusokba beilleszkedjen, mégpedig nem a stílusjegyek kívülről történő behozatala által, hanem a közvetlen szemlélet gyümölcseként. Epp ezért jó lenne, ha képzőművészeti önismeretünkben elfoglalná az őt megillető helyet.

Kazinczy Gábor

Tamás Pál fémdomborítása